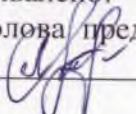

Схвалено:
Голова предметної екзаменаційної комісії
 Л.В. Сіренко

Затверджено:
Голова приймальної комісії
 Т.В. Посікера
30 березня 2018 р.

Протокол № 3 від 30 березня 2018 р.

**Програма для вступних випробувань
з біології
на основі базової загальної середньої освіти
у комунальному закладі «Костянтинівський медичний коледж»
у 2018 році**
(Програма затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804)

6 клас

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів		Зміст навчання	
Вступ			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізнi змістові лінії
<p>розрізняє: об'єкти живої природи;</p> <p>практикує: метод спостереження біологічних об'єктів</p>	<p>оперує термінами: - біологія, спостереження, експеримент</p> <p>називає: - основні властивості живого (ріст, розмноження, взаємодія із зовнішнім середовищем);</p> <p>наводить приклади: - основних груп організмів (бактерії, рослини, тварини, гриби); - методів біологічних досліджень організмів (спостереження, опис, порівняння, експеримент)</p>	<p>Біологія — наука про життя. Основні властивості живого. <i>Науки, що вивчають життя.</i></p> <p>Різноманітність життя (на прикладах представників основних груп живої природи). <i>Поняття про віруси.</i></p> <p>Методи біологічних досліджень організмів.</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток (орієнтує на формування в учнів екологічної свідомості для збереження та захисту довкілля)</p> <p>Здоров'я і безпека (сприяє усвідомленню значимості безпечного здорового життєвого середовища)</p>
Ставлення			
<p>усвідомлює: взаємозв'язки між об'єктами природи</p> <p>робить висновки: про пізнаванність природи</p> <p>оцінює значення: біологічних знань у практичній діяльності людини (медицині, сільському господарстві, у справі охорони природи тощо)</p>			
Тема 1. Клітина			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізнi змістові лінії
<p>розпізнає: - на моделях, фотографіях рослинну і тваринну клітини та їхні складові частини;</p>	<p>оперує термінами: - клітина, клітинна мембрана, клітинна стінка, цитоплазма, ядро, пластиди, мітохондрії, вакуоля</p>	<p>Клітина — одиниця живого. Збільшувальні прилади (лупа, мікроскопи). <i>Історія вивчення клітини.</i></p> <p>Загальний план будови клітини.</p>	<p>Підприємливість і фінансова грамотність (сприяє розвитку здатності успішно діяти в</p>

<p>- на мікропрепаратах рослинних клітин їхні складові; уміє: - налаштувати шкільний оптичний мікроскоп та отримати чітке зображення мікроскопічного об'єкта; - виготовляти прості мікропрепарати рослинних клітин; дотримується правил: - роботи з мікроскопом та лабораторним обладнанням</p>	<p>називає: - основні елементи світлового мікроскопа; - основні властивості клітини: ріст, поділ, обмін з навколишнім середовищем; наводить приклади: - складових частин клітини (клітинна мембрана, клітинна стінка, цитоплазма, ядро, органели: пластиди, мітохондрії, вакуоля); порівнює: рослинну і тваринну клітину</p>	<p>Будова рослинної і тваринної клітини. Основні властивості клітини (ріст, поділ, обмін з навколишнім середовищем). <i>Основні положення клітинної теорії.</i></p>	<p>технологічному швидкозмінному середовищі)</p>
Ставлення			
<p>робить висновок: - клітина була відкрита завдяки винаходу мікроскопа; - організми мають клітинну будову; - клітини рослин і тварин мають спільні та відмінні риси будови; усвідомлює: - можливість глибшого дослідження будови клітини за допомогою сучасних приладів (електронний мікроскоп) та методів досліджень; оцінює: внесок учених у розвиток знань про клітину; обґрунтовує судження: клітина – цілісний об'єкт живої природи</p>			
Тема 2. Одноклітинні організми. Перехід до багатоклітинності			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізнi змістові лінії

<p>розпізнає (на моделях і фотографіях): - одноклітинні організми (із числа вивчених); описує: - середовища існування та будову одноклітинних організмів (на прикладі вивчених); - <i>процеси життєдіяльності одноклітинних організмів;</i> порівнює за вказаними ознаками: - <i>будову і процеси життєдіяльності одноклітинних організмів (на прикладі вивчених);</i> застосовує знання: - для профілактики інфекційних та паразитарних захворювань; - про процеси життєдіяльності одноклітинних у побуті; дотримується правил: - роботи з мікроскопом</p>	<p>оперує термінами: - бактерії, одноклітинні організми, колоніальні організми, багатоклітинні організми</p>	<p>Бактерії — найменші одноклітинні організми. Одноклітинні організми (на прикладі хламідомонади, представників діатомових водоростей, евглени, амеби, інфузорії). <i>Приклади представників одноклітинних</i> Паразитичні одноклітинні організми. Середовища існування одноклітинних організмів, <i>їхні процеси життєдіяльності, особливості будови, роль у природі та житті людини.</i> <i>Колоніальні організми, перехід до багатоклітинності (губки, ульва).</i></p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток (орієнтує на усвідомлення ролі одноклітинних в екосистемах) Здоров'я і безпека (сприяє усвідомленню небезпеки інфекційних та паразитарних захворювань) Підприємливість і фінансова грамотність (сприяє усвідомленню можливостей практичного використання одноклітинних для отримання біогумусу, біопалива тощо)</p>
<p>Ставлення</p>	<p>називає: - середовища існування одноклітинних організмів; - ознаки бактеріальної клітини; наводить приклади: - одноклітинних, колоніальних та багатоклітинних організмів без тканин; знає: - особливості будови одноклітинних; розуміє: - процеси життєдіяльності (живлення, дихання, подразливість, розмноження, рух)</p>		
<p>оцінює: - роль одноклітинних організмів в екосистемах; усвідомлює: - небезпеку інфекційних та паразитарних захворювань робить висновок: - клітини можуть бути самостійними організмами висловлює судження: - <i>про пристосувальне значення переходу до багатоклітинності</i></p>			
<p>Тема 3. Рослини</p>			
<p>Діяльність (уміння)</p>	<p>Знання</p>	<p>Зміст</p>	<p>Наскрізні змістові лінії</p>

<p>описує: - ріст і розвиток рослинного організму (розвиток рослини з насінини);</p> <p>розпізнає: - клітини, <i>тканини</i> та органи рослини; - цибулину, кореневище, бульбу картоплі як видозмінені підземні пагони;</p> <p>порівнює за вказаними ознаками: - процеси фотосинтезу та дихання; - статеве й нестатеве розмноження;</p> <p>установлює: - біологічне значення видозмін вегетативних органів (на прикладах); - біологічне значення суцвіть, плодів;</p> <p>аналізує: - значення фотосинтезу, живлення, дихання, випаровування води в житті рослин;</p> <p>планує: - власні спостереження будови та життєдіяльності рослини;</p> <p>прогнозує: - результати власних спостережень;</p> <p>практикує: - дослідження будови органів рослини; - досліди, що підтверджують основні процеси життєдіяльності рослин;</p>	<p>оперує термінами: - рослини, вегетативні органи рослини (корінь, стебло, листок, брунька), статеве розмноження рослин, нестатеве розмноження рослин, фотосинтез, живлення рослин, квітка, суцвіття, запилення, запліднення, насінини, плід</p> <p>називає: - основні процеси життєдіяльності рослини (ріст, живлення, фотосинтез, дихання, транспорт речовин); - умови та речовини, необхідні для життєдіяльності рослин; - умови, за яких відбувається фотосинтез; - форми розмноження рослин (статеве, нестатеве);</p> <p>наводить приклади: - <i>тканин</i>, органів рослин; - способів запилення; - способів розмноження рослин (3-4); - рухів рослин; - рослин з видозмінами кореня (3-4), - рослин з видозмінами пагона та його частин (3-4); - рослин з різними типами суцвіть, різними типами плодів, різними способами поширення плодів і насінин (3-4);</p> <p>пояснює: - запилення та запліднення;</p> <p>характеризує:</p>	<p>Рослина — живий організм. Фотосинтез як характерна особливість рослин, живлення, дихання, рухи рослин. Будова рослини. <i>Тканини рослин</i>. Органи рослин. Корінь, пагін: будова та основні функції. Різноманітність і видозміни вегетативних органів. Розмноження рослин: статеве та нестатеве. Вегетативне розмноження рослин. Квітка. Суцвіття. Запилення. Запліднення. Насінини. Плід. Способи поширення.</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток (орієнтує на усвідомлення ролі рослин в екосистемах)</p> <p>Здоров'я і безпека (сприяє усвідомленню значення зелених насаджень для створення сприятливого середовища життя).</p> <p>Підприємливість і фінансова грамотність (сприяє забезпеченню кращого розуміння молодими українцями практичних аспектів фінансових питань: овочівництво, садівництво, біотехнології тощо)</p>
--	--	--	--

<p>уміє:</p> <ul style="list-style-type: none"> - розмножувати рослини; - пророщувати насінини; - фіксувати результати дослідів і досліджень; - моделювати біологічні об'єкти та процеси; <p>дотримується правил:</p> <ul style="list-style-type: none"> - роботи з мікроскопом та лабораторним обладнанням; <p>застосовує знання:</p> <ul style="list-style-type: none"> - для догляду за рослинами 	<ul style="list-style-type: none"> - будову кореня, стебла, листка у зв'язку з функціями; - бруньку як зачаток пагона; - квітку як орган насінневого розмноження рослин 		
Ставлення			
<p>усвідомлює: рослина – цілісний організм;</p> <p>оцінює: - значення фотосинтезу;</p> <p>висловлює судження: - видозміни органів рослин, різні способи запилення, поширення плодів мають пристосувальний характер</p> <p>робить висновок: - про фотосинтез як характерну особливість рослин</p>			
Тема 4. Різноманітність рослин			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізнi змістові лінії
<p>розпізнає:</p> <ul style="list-style-type: none"> - рослини різних груп (водоростей, мохів, хвощів, плаунів, папоротей, голонасінних і покритонасінних); - основні життєві форми рослин; - рослини різних екологічних груп; - основні типи рослинних угруповань; <p>описує:</p> <ul style="list-style-type: none"> - будову тіла водоростей, мохів, хвощів, плаунів, папоротей, 	<p>оперує термінами:</p> <ul style="list-style-type: none"> - рослинні угруповання, водорості, мохи, папороті, голонасінні, покритонасінні, Червона книга України <p>називає:</p> <ul style="list-style-type: none"> - середовища існування водоростей, мохів, хвощів, плаунів, папоротей, голонасінних і покритонасінних рослин; - групи рослин, які розмножуються 	<p>Способи класифікації рослин (за середовищем існування, будовою, розмноженням, тощо).</p> <p>Водорості (зелені, бурі, червоні). Мохи.</p> <p>Папороті, хвощі, плауни. Голонасінні. Покритонасінні (Квіткові). Екологічні групи рослин (за відношенням до світла, води, температури). Життєві форми рослин.</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток (орієнтує на усвідомлення необхідності збереження рослин та їх угруповань)</p> <p>Громадянська відповідальність (сприяє формуванню відповідального члена громади, суспільства, який розуміє важливість</p>

<p>голонасінних (на прикладі хвойних) і покритонасінних (квіткових) рослин; - розмноження мохів, <i>хвоцив</i>, <i>плаунів</i>, папоротей, голонасінних і покритонасінних (квіткових) рослин; порівнює за вказаними ознаками: рослини різних груп, життєвих форм тощо; уміє: підбирати види кімнатних рослин для вирощування в певних умовах</p>	<p>спорами та насінням; - <i>основні життєві форми рослин</i>; - <i>основні екологічні групи рослин</i>; - основні типи рослинних угруповань; - рідкісні рослини своєї місцевості; наводить приклади: - водоростей (2-3); - мохів, <i>хвоцив</i>, <i>плаунів</i>, папоротей (2-3); - голонасінних і покритонасінних рослин (4-5); - рослин різних екологічних груп (2-3); - рослин різних життєвих форм (4-5); - панівних рослин різних рослинних угруповань: лісів, степів, лук, боліт (4-5); - пристосувань рослин до середовища існування (4-5); розуміє: особливості розмноження рослин спорами та насінням</p>	<p>Рослинні угруповання. Значення рослин для існування життя на планеті Земля. Значення рослин для людини.</p>	<p>раціонального використання людиною рослинних угруповань) Здоров'я і безпека (сприяє усвідомленню значення рослин для зміцнення здоров'я) Підприємливість і фінансова грамотність (сприяє забезпеченню кращого розуміння молодими українцями практичних аспектів фінансових питань: фітодизайн, декоративні рослини, створення колекцій, сувенірів тощо)</p>
Ставлення			
<p>робить висновок: - будова, особливості життєдіяльності рослинних організмів — це результат їх пристосування до умов середовища; оцінює: - значення рослин для існування життя на планеті Земля. висловлює судження щодо: - нераціонального використання людиною водоростей, мохів, <i>хвоцив</i>, <i>плаунів</i>, папоротей, голонасінних і покритонасінних рослин; має переконання щодо: - необхідності збереження рослин та їх угруповань</p>			

Тема 5. Гриби

Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізні змістові лінії
<p>порівнює за визначними ознаками:</p> <ul style="list-style-type: none"> - гриби і рослини; - цвілеві та шапінкові гриби; <p>пояснює:</p> <ul style="list-style-type: none"> - взаємозв'язок грибів і вищих рослин; - співіснування грибів і водоростей у лишайниках; - роль грибів у природі; - значення штучного вирощування грибів; <p>розпізнає:</p> <ul style="list-style-type: none"> - їстівні та отруйні гриби своєї місцевості; - лишайники; <p>дотримується правил:</p> <ul style="list-style-type: none"> - роботи з мікроскопом та лабораторним обладнанням; <p>аналізує:</p> <ul style="list-style-type: none"> - використання людиною грибів і лишайників; <p>уміє:</p> <ul style="list-style-type: none"> - відрізнити отруйні гриби (на прикладах видів своєї місцевості) <p>застосовує знання для:</p> <ul style="list-style-type: none"> - зберігання продуктів харчування; - профілактики захворювань, що спричинюються грибами; - профілактики отруєння грибами 	<p>оперує термінами:</p> <ul style="list-style-type: none"> - гриби, лишайники <p>називає:</p> <ul style="list-style-type: none"> - найпоширеніші види грибів своєї місцевості; - ознаки грибної клітини; - спільні та відмінні риси в будові клітин грибів, рослин і тварин; - основні групи грибів за їх способом живлення; - способи розмноження та поширення грибів; - групи лишайників (накипні, листоваті, куцисті); <p>наводить приклади:</p> <ul style="list-style-type: none"> - їстівних та отруйних грибів свого краю; - співіснування грибів з рослинами; <p>характеризує:</p> <ul style="list-style-type: none"> - особливості живлення грибів; - будову грибниці, плодового тіла; - будову лишайників 	<p>Особливості живлення, життєдіяльності та будови грибів: грибна клітина, грибниця, плодове тіло.</p> <p>Розмноження та поширення грибів.</p> <p>Групи грибів: симбіотичні — мікоризоутворюючі шапінкові гриби; лишайники; сапротрофні — цвілеві гриби, дріжджі; паразитичні (на прикладі трутовиків і збудників мікозів людини).</p> <p>Значення грибів у природі та житті людини.</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток (орієнтує на усвідомлення значення грибів та лишайників у біосфері)</p> <p>Здоров'я і безпека (сприяє усвідомленню небезпеки захворювань, що спричинюються грибами)</p> <p>Підприємливість і фінансова грамотність (сприяє забезпеченню кращого розуміння молодими українцями практичних аспектів фінансових питань: вирощування шапінкових грибів, виробництво продуктів харчування з використанням грибів тощо)</p>
Ставлення			
<p>оцінює:</p> <ul style="list-style-type: none"> значення грибів і лишайників у біосфері та житті людини; 			

усвідомлює: небезпеку захворювань, що спричинюються грибами небезпеку отруєння грибами, які вирости в різних екологічних умовах зростання		
---	--	--

Узагальнення			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізні змістові лінії
<p>описує: - особливості будови та життєдіяльності клітин рослин, тварин, грибів, бактерій;</p> <p>порівнює: - будову і процеси життєдіяльності основних груп організмів;</p> <p>класифікує: - організми за певними ознаками, об'єднує їх у групи</p>	<p>називає: - ознаки основних груп організмів;</p> <p>пояснює: - залежність особливостей будови та життєдіяльності організмів від середовища існування</p>	Будова та життєдіяльність організмів	Екологічна безпека та сталий розвиток (орієнтує на усвідомлення важливості сталого розвитку, готовності брати участь у вирішенні питань довкілля та розвитку суспільства)
Ставлення			
<p>робить висновок: - будова організмів та особливості їхньої життєдіяльності – це результат пристосування до умов середовища</p>			

7 клас

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів		Зміст навчання	
Вступ			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізні змістові лінії
розпізнає: - клітини, <i>тканини</i> , органи, системи органів тварин; описує: - будову тіла тварин, використовуючи <i>опудала</i> , муляжі, <i>вологі препарати</i> , колекції; характеризує: - типи живлення: автотрофний та гетеротрофний; порівнює: - клітини тварин, рослин, грибів	оперує термінами: - тварини, автотрофний організм, гетеротрофний організм називає: - середовища існування тварин; - прояви життєдіяльності тварин; - ознаки тваринної клітини; - <i>тканини тварин</i> , органи, системи органів та їхні функції; пояснює: - відмінності тварин від рослин та грибів	Основні відмінності тварин від рослин та грибів. Особливості живлення тварин. Будова тварин: клітини, <i>тканини</i> , органи та системи органів.	Підприємливість і фінансова грамотність (орієнтує на практичне використання тварин у фермерському господарстві, розвиток лідерських ініціатив)
Ставлення			
висловлює судження: - щодо значення знань про тварин у природі та житті людини			
Тема 1. Різноманітність тварин			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізні змістові лінії
розпізнає: - тварин на зображеннях, у колекціях (на прикладі зазначених у змісті груп тварин); характеризує: - пристосування тварин до життя у воді; - пристосування тварин до життя на суходолі; - пристосування тварин до життя у ґрунті; - пристосування тварин до	оперує термінами: - вид, безхребетні, хордові називає: - середовища існування та способи життя тварин; - особливості зовнішньої будови, які відрізняють тварин зазначених груп серед інших організмів; - рідкісні види тварин України та свого краю; наводить приклади: - тварин зазначених груп;	[розглядаються особливості будови, способу життя, різноманітність, роль у природі та значення в житті людини тварин зазначених груп]. Способи класифікації тварин (за середовищем існування, способом пересування, способом життя тощо). Кишковопорожнинні. Кільчасті черви. Членистоногі: Ракоподібні, Павукоподібні, Комахи. Молюски. Паразитичні безхребетні тварини. Риби. Амфібії. Рептилії. Птахи. Ссавці.	Здоров'я і безпека (орієнтує на формування у школярів ціннісного ставлення до власного здоров'я) Екологічна безпека та сталий розвиток (орієнтує на розвиток у школярів екологічної свідомості, соціальної активності та

<p>польоту; - пристосування тварин до паразитичного способу життя (на прикладі паразитичних червів та членистоногих); установлює зв'язок - між будовою тварин і способом життя; вдосконалює уміння - роботи з натуральними об'єктами та лабораторним обладнанням; дотримується правил - особистої гігієни для попередження зараження паразитичними безхребетними тваринами</p>	<p>- видів тварин, поширених в Україні та своїй місцевості; - видів тварин, що є паразитами людини та переносниками збудників хвороб</p>		<p>відповідальності за збереження тварин)</p>
Ставлення			
<p>висловлює судження: - щодо різноманітності тварин, їх ролі у природі та значення в житті людини; - щодо значення знань про біологічні особливості паразитичних безхребетних тварин для попередження зараження ними; виявляє: - ціннісне ставлення до тварин та власного здоров'я; робить висновок: - особливості будови організму тварин є результатом пристосування до характерного для них способу життя</p>			
Тема 2. Процеси життєдіяльності тварин			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізні змістові лінії
<p>розрізняє (на зображеннях): - системи органів тварин; - типи симетрії тіла тварин; - типи кровоносної системи; - типи розвитку тварин; характеризує:</p>	<p>оперує термінами: - живлення, дихання, транспорт речовин, виділення, рух, подразливість, розмноження, ріст, розвиток називає:</p>	<p>Живлення і травлення. <i>Особливості обміну речовин гетеротрофного організму. Різноманітність травних систем.</i> Дихання та газообмін у тварин. Органи дихання, їх різноманітність. Значення</p>	

<p>- <i>різноманітність травних систем тварин</i>;</p> <p>- транспорт речовин у тварин різних груп;</p> <p>- радіальну та двобічну симетрію тіла;</p> <p>- способи пересування тварин;</p> <p>- різноманітність покривів тіла тварин;</p> <p>- <i>особливості нервової системи та органів чуття в різних груп тварин</i>;</p> <p>- форми розмноження, запліднення тварин;</p> <p>- прямий та непрямий розвиток;</p> <p>порівнює:</p> <p>- органи та системи органів в різних груп тварин;</p> <p>- прояви життєдіяльності у різних груп тварин (живлення, травлення, дихання, виділення);</p> <p>дотримується правил:</p> <p>- роботи з натуральними об'єктами та лабораторним обладнанням;</p> <p>вдосконалює уміння:</p> <p>- порівнювати, робити висновки</p>	<p>- процеси життєдіяльності тварин: живлення, дихання й газообмін, транспорт речовин, виділення, рух, подразливість, розмноження, ріст і розвиток;</p> <p>- органи травлення, дихання (газообміну), кровообігу, виділення;</p> <p>- основні функції крові та типи кровоносних систем;</p> <p>- види скелета;</p> <p>- типи симетрії тіла;</p> <p>- органи чуття;</p> <p>- форми розмноження;</p> <p>- статеві клітини;</p> <p>- типи розвитку;</p> <p>пояснює:</p> <p>- значення живлення, дихання, газообміну, транспорту речовин, виділення, розмноження, покривів тіла, нервової системи та органів чуття для організму</p>	<p>процесів дихання.</p> <p>Транспорт речовин у тварин Незамкнена та замкнена кровоносні системи. Кров, її основні функції.</p> <p>Виділення, його значення для організму. Органи виділення тварин.</p> <p>Опора і рух. Види скелета. Значення опорно-рухової системи. Два типи симетрії як відображення способу життя. Способи пересування тварин.</p> <p>Покриви тіла тварин, їх різноманітність та функції.</p> <p>Органи чуття, їх значення.</p> <p>Нервова система, її значення, <i>розвиток у різних тварин</i>.</p> <p>Розмноження та його значення. Форми розмноження тварин. Статеві клітини та запліднення.</p> <p>Розвиток тварин (з перетворенням та без перетворення). <i>Періоди та тривалість життя тварин</i>.</p>	
Ставлення			
<p>робить висновок:</p> <p>- ускладнення будови організму тварин пов'язане з удосконаленням і розширенням функцій;</p> <p>обгрунтовує:</p> <p>взаємозв'язок між будовою органів та їхніми функціями</p>			
Тема 3. Поведінка тварин			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізнi змістові лінії
розпізнає (за описом та	оперує термінами:	Поведінка тварин, методи її вивчення.	Екологічна безпека та

<p>відеоматеріалами): - форми поведінки тварин; - типи угруповань тварин; характеризує: - біологічне значення вродженої та набутої поведінки; - форми поведінки; спостерігає та описує: - поведінку тварин; планує хід дослідження, прогнозує очікувані результати та фіксує їх</p>	<p>- інстинкт, наслідки, поведінка тварин, міграція називає: - методи вивчення поведінки тварин; - форми поведінки тварин; - угруповання тварин; наводить приклади: - міграцій тварин; - способів орієнтування тварин; - використання тваринами знарядь праці; пояснює: - зміни поведінки тварин з віком; - циклічні зміни поведінки</p>	<p>Вроджена і набута поведінка. Способи орієнтування тварин. Хомінг. Міграції тварин. Форми поведінки тварин: дослідницька, харчова, захисна, гігієнічна, репродуктивна (пошук партнерів, батьківська поведінка та турбота про потомство), територіальна, соціальна. Типи угруповань тварин за К. Лоренцем. Ієрархія у групі. Комунікація тварин. Використання тваринами знарядь праці. Елементарна розумова діяльність. <i>Еволюція поведінки тварин, її пристосувальне значення.</i></p>	<p>сталий розвиток (орієнтує на розвиток у школярів екологічної свідомості, соціальної активності та ціннісного ставлення до тварин)</p>
Ставлення			
<p>робить висновок про: - пристосувальне значення поведінки в житті тварин; виявляє: - ціннісне ставлення до тварин</p>			

Тема 4. Організми і середовище існування

Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізні змістові лінії
<p>описує: - передачу енергії в екосистемі; характеризує: - взаємодію організмів між собою та середовищем життя; визначає: - роль організмів як компонентів екосистеми</p>	<p>оперує термінами: - екосистема, рослиноїдні тварини, хижі тварини, паразити, ланцюги живлення, охорона природи, Червона книга України називає: - чинники середовища існування; - заповідники й заповідні території України; наводить приклади: - пристосування тварин до впливу різних чинників середовища (температури, освітленості,</p>	<p>Поняття про екосистему та чинники середовища. Ланцюги живлення. <i>Кругообіг речовин і потік енергії в екосистемі.</i> Співіснування організмів в угрупованнях. Вплив людини та її діяльності на екосистему. <i>Екологічна етика.</i> Природоохоронні території. Червона книга України.</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток (орієнтує на розвиток у школярів екологічної свідомості, соціальної активності, відповідальності за збереження організмів й етичне ставлення до природи та її охорони) Громадянська відповідальність (орієнтує на формування відповідального члена</p>

	вологи); - форм співіснування організмів в угрупованнях; - впливу людини на екосистеми		суспільства, який усвідомлює необхідність збереження природоохоронних об'єктів держави)
Ставлення			
висловлює судження: - щодо взаємозв'язку між організмами в екосистемі; усвідомлює значення: - етичного ставлення до природи та її охорони; виявляє: - ціннісне ставлення до живої природи; оцінює: - стан заповідних територій України та свого краю			
Узагальнення			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізні змістові лінії
порівнює: - будову і процеси життєдіяльності основних груп організмів (рослин, тварин, грибів, бактерій)	називає: - ознаки основних груп організмів (рослин, тварин, грибів, бактерій); - представників основних груп організмів на малюнках, фотографіях та за описом	Подібність у будові та проявах життєдіяльності рослин, бактерій, грибів, тварин — свідчення єдності живої природи	Екологічна безпека та сталий розвиток (орієнтує на розвиток у школярів екологічної свідомості, соціальної активності та відповідальності за збереження живої природи)
Ставлення			
робить висновок: - про єдність живої природи			
Екскурсії Різноманітність тварин свого краю. Пристосованість рослин і тварин до сумісного життя в природному угрупованні			

8 клас

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів		Зміст навчання	
ВСТУП			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізнi змістові лінії
виявляє ознаки: - біологічної та соціальної сутності людини в людських спільнотах	оперує термінами: - біосоціальна природа людини називає: - науки, які вивчають людину; пояснює: - місце людини в системі органічного світу; - особливості біологічної природи людини та її соціальної сутності; характеризує: - методи дослідження організму людини	Біосоціальна природа людини. <i>Науки, що вивчають людину. Методи дослідження організму людини.</i> Значення знань про людину для збереження її здоров'я.	Громадянська відповідальність (націлює на усвідомлення відповідальності за власне життя і здоров'я своє та оточуючих) Здоров'я і безпека (зорієнтовує на формування в учнів розуміння, що здоров'я — найвища особистісна й суспільна цінність)
Ставлення			
висловлює судження: - про організм людини як біологічну систему; виявляє ставлення: - щодо значення знань про людину для збереження її здоров'я			
ТЕМА 1. ОРГАНІЗМ ЛЮДИНИ ЯК БІОЛОГІЧНА СИСТЕМА			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізнi змістові лінії
розпізнає: - органи та системи органів людини; - типи тканин організму людини (на малюнках, фотографіях, мікропрепаратах); установлює взаємозв'язок: - між будовою тканин і виконуваними функціями; <i>порівнює та зіставляє</i>	оперує термінами: - тканина, орган, система органів, механізми регуляції (нервова, гуморальна, імунна), нейрон, рефлекс, рефлекторна дуга називає: - тканини, органи та фізіологічні системи організму людини; - частини рефлекторної дуги; характеризує:	Організм людини як біологічна система. Різноманітність клітин організму людини. Тканини. Органи. Фізіологічні системи. Поняття про механізми регуляції. Нервова регуляція. Нейрон. Рефлекс. Рефлекторна дуга. Гуморальна регуляція. Поняття про гормони. Імунна регуляція.	Здоров'я і безпека (спрямовує на розуміння учнями: - організму людини як цілісної та відкритої біологічної системи; - значення регуляторних систем для забезпечення повноцінного функціонування організму)

<p>- органи й системи органів в організмі людини й інших організмах; дотримується правил: - роботи з мікроскопом та лабораторним обладнанням</p>	<p>- клітинну будову організму людини; - тканини організму людини; - будову нейрона; - шлях нервового імпульсу по рефлекторній дузі; наводить приклади: - різновидів тканин; - органів, фізіологічних систем; пояснює: - відмінності між нервовою й гуморальною регуляцією фізіологічних функцій організму</p>		людини)
Ставлення			
<p>обгрунтовує судження: - про організм людини як цілісну та відкриту біологічну систему; робить висновок: - нервово-гуморальна регуляція — основа цілісності організму</p>			
ТЕМА 2. ОПОРА ТА РУХ			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізнi змістові лінії
<p>розпізнає (на малюнках, муляжах, фотографіях, власному організмі): - види кісток, частини скелета, типи з'єднання кісток, групи скелетних м'язів. порівнює: - скелет людини і ссавців. застосовує знання для: - попередження травм і захворювань опорно-рухової системи; - надання першої допомоги при ушкодженнях опорно-рухової</p>	<p>оперує термінами: - скелет, кістка, хрящ, з'єднання кісток, м'яз, постава, гіподинамія називає: - частини опорно-рухової системи; - відділи скелета; - види кісток; - типи з'єднання кісток; - особливості скелета людини, зумовлені прямоходінням; - основні групи скелетних м'язів. характеризує: - функції опорно-рухової системи; - тканини: кісткову, хрящову,</p>	<p>Значення опорно-рухової системи, її будова та функції. Кістки, хрящі. Огляд будови скелета. З'єднання кісток. Функції та будова скелетних м'язів. Робота м'язів. Втома м'язів. Основні групи скелетних м'язів. <i>Розвиток опорно-рухової системи людини з віком.</i> Надання першої допомоги при ушкодженнях опорно-рухової системи. Профілактика порушень опорно-рухової системи.</p>	<p>Здоров'я і безпека (зорієнтовує на усвідомлення значення рухової активності для збереження фізичного здоров'я людини; на дотримання правил безпечного поведіння під час катання на роликах, ковзанах, лижах, скейтах, сноубордах, велосипедах та при використанні різноманітного спортивного приладдя)</p>

системи. дотримується правил: - роботи з мікроскопом та лабораторним обладнанням	посмуговану м'язову; - ріст та вікові зміни складу кісток. пояснює: - значення фізичних вправ для правильного формування скелету та м'язів; - вплив способу життя на утворення і розвиток скелета. наводить приклади: - статичної та динамічної роботи		
Ставлення			
висловлює судження про: - роль рухової активності для збереження здоров'я; - вплив фізичних вправ на розвиток скелетних м'язів оцінює: - важливість надання першої допомоги при ушкодженнях опорно-рухової системи			

ТЕМА 3. ОБМІН РЕЧОВИН ТА ПЕРЕТВОРЕННЯ ЕНЕРГІЇ В ОРГАНІЗМІ ЛЮДИНИ (орієнтовно 3 год)

Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізні змістові лінії
застосовує знання для: - обґрунтування способів збереження вітамінів у продуктах харчування; - аналізу харчового раціону; - складання харчового раціону відповідно до енергетичних витрат організму	оперує термінами: - обмін речовин, енергетичні потреби, вітаміни називає: - компоненти їжі наводить приклади: - вітамінів (водорозчинних і жиророзчинних) характеризує: - склад харчових продуктів; - їжу як джерело енергії; - обмін речовин та перетворення енергії в організмі людини; - харчові й енергетичні потреби людини	Обмін речовин та перетворення енергії в організмі людини — основна властивість живого. Харчування й обмін речовин. Їжа та її компоненти. Склад харчових продуктів. Значення компонентів харчових продуктів. Харчові та енергетичні потреби людини.	Здоров'я і безпека (зорієнтовує на усвідомлення значення збалансованого харчування для збереження здоров'я людини) Сталий розвиток і екологічна грамотність (спрямовує на формування в учнів розуміння прав споживача, які передбачають запровадження обов'язкового маркування якісного складу харчових продуктів)

	<p>пояснює:</p> <ul style="list-style-type: none"> - функціональне значення для організму білків, жирів, вуглеводів, вітамінів, води та мінеральних речовин 		
Ставлення			
<p>висловлює судження:</p> <ul style="list-style-type: none"> - щодо значення збалансованого харчування для нормального розвитку і збереження здоров'я; <p>обґрунтовує судження:</p> <ul style="list-style-type: none"> - про значення білків, жирів і вуглеводів рослинного і тваринного походження в раціоні підлітка; <p>оцінює:</p> <ul style="list-style-type: none"> - значення метаболізму для нормального функціонування організму; <p>робить висновок:</p> <ul style="list-style-type: none"> - про необхідність дотримання співвідношення ваги і зросту; <p>усвідомлює значення:</p> <ul style="list-style-type: none"> - внеску вчених у розвиток знань про вітаміни (М. І. Лунін, Х. Ейкман, К. Функ та ін.), у тому числі й українських (О. В. Палладін) 			
ТЕМА 4. ТРАВЛЕННЯ			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізні змістові лінії
<p>розпізнає (на малюнках, фотографіях, муляжах):</p> <ul style="list-style-type: none"> - органи травлення; - елементи зовнішньої будови зубів; <p>спостерігає та описує:</p> <ul style="list-style-type: none"> - дію ферментів слини на крохмаль; <p>застосовує знання для:</p> <ul style="list-style-type: none"> - профілактики захворювань зубів; - профілактики захворювань органів травлення, харчових отруєнь 	<p>оперує термінами:</p> <ul style="list-style-type: none"> - травлення, травна система, травний тракт, травні залози, ферменти, всмоктування <p>називає:</p> <ul style="list-style-type: none"> - органи травної системи; - травні залози; - хвороби органів травлення; <p>характеризує:</p> <ul style="list-style-type: none"> - функції органів травлення; - будову та функції зубів; - процеси ковтання, травлення, всмоктування; - регуляцію травлення; 	<p>Значення травлення. Система органів травлення.</p> <p>Процес травлення: ковтання, перистальтика, всмоктування.</p> <p><i>Регуляція травлення.</i></p> <p>Харчові розлади та їх запобігання.</p>	<p>Здоров'я і безпека</p> <p>(зорієнтовує на:</p> <ul style="list-style-type: none"> - усвідомлення важливості дотримання гігієни харчування; профілактики захворювань зубів та інших органів травної системи; небезпеки харчових отруєнь; - розуміння негативного впливу на травлення алкогольних напоїв і тютюнопаління)

	<p>наводить приклади: - ферментів;</p> <p>пояснює: - роль травних ферментів; - роль печінки та підшлункової залози в травленні; - значення зубів у травленні; - значення мікрофлори кишечника; - негативний вплив на травлення алкогольних напоїв та тютюнокуріння; - причини виникнення захворювань травної системи</p>		
Ставлення			
	<p>висловлює судження: - щодо значення знань про функції та будову травної системи для збереження здоров'я;</p> <p>усвідомлює: - значення профілактики захворювань травної системи;</p> <p>усвідомлює значення: - внеску вчених у розвиток знань про травлення (І. П. Павлов, О. М. Уголев та ін.)</p>		
ТЕМА 5. ДИХАННЯ			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізні змістові лінії
<p>розпізнає (на малюнках, фотографіях, муляжах): - органи дихання;</p> <p>порівнює: - різницю складу повітря, що вдихається й видихається; - газообмін у легенях і тканинах;</p> <p>встановлює взаємозв'язок: будови та функцій органів дихання;</p> <p>застосовує знання для:</p>	<p>оперує термінами: - дихання, повітроносні шляхи, легені, газообмін, життєва ємність легень</p> <p>називає: - етапи дихання; - органи дихання; - хвороби органів дихання;</p> <p>характеризує: - процес утворення голосу та звуків мови;</p>	<p>Значення дихання. Система органів дихання. Газообмін у легенях і тканинах. Дихальні рухи. <i>Нейрогуморальна регуляція дихальних рухів.</i> Профілактика захворювань дихальної системи.</p>	<p>Здоров'я і безпека (зорієнтовує на розуміння негативного впливу тютюнопаління й забрудненого повітря на дихання та здоров'я людини)</p> <p>Сталий розвиток і екологічна грамотність (спрямовує на усвідомлення учнями важливості підтримання чистоти повітря)</p>

<p>- профілактики захворювань органів дихання</p>	<p>- процеси газообміну в легенях і тканинах; - процеси вдиху та видиху; - життєву ємність легень; - нейрогуморальну регуляцію дихальних рухів; пояснює: - значення дихання; - вплив навколишнього середовища на дихальну систему</p>		<p>в громадських місцях, зокрема необхідність провітрювання класних кімнат)</p>
Ставлення			
<p>висловлює судження: - щодо значення знань про функції та будову дихальної системи для збереження здоров'я; усвідомлює: негативний вплив куріння на органи дихання</p>			

ТЕМА 6. ТРАНСПОРТ РЕЧОВИН

Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізні змістові лінії
<p>розпізнає (на малюнках, фотографіях): - клітини крові; - органи кровообігу; - елементи будови серця; порівнює: будову артерій, вен і капілярів; - вроджений (неспецифічний) і набутий (специфічний) імунітет; розрізняє: - види кровотеч; спостерігає та описує: - мікроскопічну будову крові людини; застосовує знання: - для профілактики серцево-судинних хвороб;</p>	<p>оперує термінами: - внутрішнє середовище організму (кров, лімфа, тканинна рідина), еритроцити, лейкоцити, тромбоцити, зсідання крові, групи крові, кровообіг, артеріальний тиск, імунітет називає: - склад внутрішнього середовища; - склад і функції крові, лімфи; - кровonosні судини; - фактори, які впливають на роботу серцево-судинної системи; - види імунітету; - органи, що беруть участь у забезпеченні імунітету; характеризує:</p>	<p>Внутрішнє середовище організму. Поняття про гомеостаз. Кров, її склад та функції. Лімфа. Зсідання крові. Групи крові та переливання крові. Імунна система. Імунітет. Специфічний і неспецифічний імунітет. Імунізація. Алергія. СНІД. Система кровообігу. Серце: будова та функції. Робота серця. Будова та функції кровonosних судин. Рух крові. Кровотечі. Серцево-судинні хвороби та їх профілактика.</p>	<p>Здоров'я і безпека (зорієнтовує на усвідомлення важливості дотримання: - правил переливання крові для запобігання інфекційних захворювань, що передаються через кров (СНІД, гепатит С тощо); - заходів запобігання хворобам серцево-судинної системи: фізичні навантаження, уникнення емоційних стресів, раціональне харчування, відпочинок на природі тощо) Сталий розвиток і екологічна грамотність</p>

<p>- надання першої допомоги при кровотечах; уміє: - вимірювати пульс; дотримується правил: - роботи з мікроскопом та лабораторним обладнанням; - виконання малюнків біологічних об'єктів</p>	<p>- плазму крові; - зсідання крові як захисну реакцію організму; - групи крові системи АВО, резус-фактор; - імунні реакції організму; - особливості будови та властивості серцевого м'яза; - будову та роботу серця; - серцевий цикл; <i>- автоматію роботи серця;</i> - будову кровеносних судин; - велике й мале кола кровообігу; - рух крові по судинах; - артеріальний тиск крові; - лімфообіг; пояснює: - взаємозв'язок будови та функцій еритроцитів, лейкоцитів і тромбоцитів, кровеносних судин, серця; - значення лімфи, тканинної рідини; - роль внутрішнього середовища в життєдіяльності організму людини; - правила надання першої допомоги при кровотечах</p>		<p>(спрямовує на розуміння залежності роботи імунної системи від екологічного стану навколишнього середовища) Громадянська відповідальність (націлює на важливість толерантного ставлення до ВІЛ-інфікованих; усвідомлення особистої відповідальності за збереження власного здоров'я та здоров'я оточуючих)</p>
Ставлення			
<p>висловлює судження: - про значення сталості внутрішнього середовища організму людини (гомеостаз); - щодо значення знань про функції та будову кровеносної системи для збереження здоров'я; - про важливість імунізації населення; оцінює:</p>			

<p>- епідеміологічний стан захворювання на СНІД в Україні; усвідомлює значення: - внеску вчених у розвиток знань про внутрішнє середовище організму та кровоносну систему (У. Гарвей, Е. Дженнер, П. Ерліх, К. Ландштейнер, Л. Пастер та ін.), в тому числі українських (І. І. Мечников, М. М. Амосов)</p>		
---	--	--

ТЕМА 7. ВИДІЛЕННЯ. ТЕРМОРЕГУЛЯЦІЯ

Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізні змістові лінії
<p>розпізнає (на малюнках, фотографіях, муляжах): - складові нефрону; - складові шкіри; - органи сечовидільної системи, встановлює взаємозв'язок: між будовою і функціями шкіри застосовує знання для: - профілактики захворювань сечовидільної системи; - профілактики захворювань шкіри; - запобігання теплового й сонячного удару; - надання першої допомоги в разі теплового й сонячного удару</p>	<p>оперує термінами: - виділення, нирки, нефрон, сечоутворення, шкіра, терморегуляція</p> <p>називає: - органи виділення; - органи та функції сечовидільної системи;</p> <p>характеризує: - будову та функції нирок; - процес утворення сечі; - <i>регуляцію сечовиділення</i>; - роль нирок у здійсненні водно-сольового обміну; - чинники, що впливають на функції нирок; - негативний вплив алкогольних напоїв на функції нирок; - роль шкіри у виділенні продуктів життєдіяльності; - роль шкіри в регуляції температури тіла;</p> <p>пояснює: - біологічне значення виділення продуктів обміну речовин; - причини теплового й сонячного удару</p>	<p>Виділення — важливий етап обміну речовин. Будова та функції сечовидільної системи. Захворювання нирок та їх профілактика. Значення і будова шкіри. Терморегуляція. Перша допомога при термічних пошкодженнях шкіри (опіки, обмороження), теплового та сонячного ударі. Захворювання шкіри та їх профілактика.</p>	<p>Здоров'я і безпека (зорієнтовує на: - розуміння негативного впливу алкогольних напоїв на функцію нирок; - усвідомлення значення шкіри у пристосуванні організму до умов навколишнього середовища; - на дотримання правил техніки безпеки під час виконання практико-орієнтованих робіт з біології, хімії, фізики, трудового навчання тощо; - дотримання безпечної поведінки в побуті, на пляжі)</p>

Ставлення		
<p>висловлює судження: - про важливість виведення кінцевих продуктів обміну речовин з організму людини;</p> <p>обґрунтовує судження: - про значення дотримання правил догляду за власною шкірою для збереження здоров'я;</p> <p>оцінює: - значення шкіри у пристосуванні організму до умов навколишнього середовища</p>		

ТЕМА 8. ЗВ'ЯЗОК ОРГАНІЗМУ ЛЮДИНИ ІЗ ЗОВНІШНІМ СЕРЕДОВИЩЕМ. НЕРВОВА СИСТЕМА

Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізнi змістові лінії
<p>розпізнає (на малюнках, муляжах, моделях): - елементи будови спинного мозку; - відділи головного мозку;</p> <p>застосовує знання для: - профілактики нервових захворювань; - дотримання режиму праці й відпочинку</p>	<p>оперує термінами: - нервова система, центральна нервова система, периферична нервова система, автономна (вегетативна) нервова система, соматична нервова система</p> <p>називає: - компоненти центральної й периферичної нервової системи; - функції спинного мозку, головного мозку та його відділів, соматичної нервової системи, вегетативної нервової системи (симпатичної та парасимпатичної); - фактори, які порушують роботу нервової системи;</p> <p>характеризує: - будову головного мозку, спинного мозку; - <i>нервову регуляцію рухової активності людини;</i></p>	<p>Будова нервової системи. Центральна і периферична нервова система людини. Спинний мозок. Головний мозок.</p> <p>Поняття про соматичну нервову систему. Вегетативна нервова система.</p> <p>Профілактика захворювань нервової системи.</p>	<p>Здоров'я і безпека (зорієнтована на розуміння профілактики захворювань нервової системи, зокрема дотримання правил чергування розумової діяльності та відпочинку)</p>

	<ul style="list-style-type: none"> - роль кори головного мозку в регуляції довільних рухів людини; - роль вегетативної нервової системи в роботі внутрішніх органів людини; наводить приклади - захворювань нервової системи 		
Ставлення			
<p>висловлює судження: щодо значення нервової системи для:</p> <ul style="list-style-type: none"> - забезпечення взаємозв'язку між органами й фізіологічними системами; - узгодження функцій організму зі змінами довкілля; <p>усвідомлює значення: - внеску вчених у розвиток знань про нервову систему (І. П. Павлов, І. М. Сеченов), у тому числі й українських (В. О. Беґ)</p>			

ТЕМА 9. ЗВ'ЯЗОК ОРГАНІЗМУ ЛЮДИНИ ІЗ ЗОВНІШНІМ СЕРЕДОВИЩЕМ. СЕНСОРНІ СИСТЕМИ

Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізнi змістові лінії
<p>розпізнає (на малюнках, муляжах, моделях): - елементи будови ока, вуха</p> <p>встановлює взаємозв'язок: між будовою й функціями ока, вуха</p> <p>спостерігає: - сліпу пляму на сітківці; - акомодацию ока; - зміни слухової чутливості; - температурну адаптацию рецепторів шкіри;</p> <p>застосовує знання для: - дотримання правил профілактики порушення зору, слуху та попередження захворювань органів</p>	<p>оперує термінами: - сенсорні системи, органи чуття, рецептори</p> <p>називає: - основні сенсорні системи; - складові частини аналізатора</p> <p>характеризує: - особливості будови та функції зорової, слухової сенсорних систем; - сенсорні системи рівноваги, нюху, смаку, руху, дотику, температури, болю;</p> <p>пояснює: - процеси сприйняття: світла, кольору, простору, звуку, запаху,</p>	<p>Загальна характеристика сенсорних систем, їхня будова. Зорова сенсорна система. Око. Гігієна зору. Слухова сенсорна система. Вуха. Гігієна слуху. Сенсорні системи смаку, нюху, рівноваги, руху, дотику, температури, болю.</p>	<p>Здоров'я і безпека (спрямовує на розуміння учнями дотримання правил: - гігієни зору та слуху; - техніки безпеки під час виконання практичних занять з хімії, фізики, біології, технологій і трудового навчання тощо)</p> <p>Сталий розвиток і екологічна грамотність (спрямовує на усвідомлення учнями залежності функціонування слухової сенсорної системи від шумового забруднення)</p>

зору й слуху	смаку, рівноваги тіла		навколишнього середовища)
Ставлення			
оцінює: - значення сенсорних систем для забезпечення процесів життєдіяльності організму та зв'язку організму із зовнішнім середовищем			
ТЕМА 10. ВИЩА НЕРВОВА ДІЯЛЬНІСТЬ			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізнi змістові лінії
розрізняє: - типи вищої нервової діяльності та властивості темпераменту; порівнює: - умовні й безумовні рефлекси; - першу і другу сигнальні системи; застосовує знання для: - дотримання правил розумової діяльності	оперує термінами: - безумовний рефлекс, умовний рефлекс, мислення, мова, пам'ять називає: - <i>нервові процеси (збудження, гальмування);</i> - показники нервових процесів (сила, рухливість, урівноваженість); - <i>види сну;</i> - причини біоритмів; наводить приклади: - умовних та безумовних рефлексів людини; - біоритмів людини; характеризує: - особливості вищої нервової діяльності людини; - інстинктивну та набуту поведінку людини; - види навчання, види пам'яті; пояснює: - значення другої сигнальної системи; - роль кори головного мозку в мисленні; - причини індивідуальних	Поняття про вищу нервову діяльність і її основні типи. Умовні та безумовні рефлекси. Інстинкти. Мова. Навчання та пам'ять. Мислення та свідомість. Сон. Біоритми.	Здоров'я і безпека (зорієнтовує на усвідомлення учнями: - значення самовиховання у формуванні особистості; - значення сну для повноцінного функціонування організму; - безпечного впливу соціальних факторів на формування особистості)

	особливостей поведінки людини		
Ставлення			
<p>висловлює судження:</p> <ul style="list-style-type: none"> - про значення пам'яті для інтелектуального розвитку людини; - щодо ролі самовиховання у формуванні особистості; - щодо впливу соціальних факторів на формування особистості; - про значення біоритмів і сну для повноцінного функціонування організму; <p>усвідомлює значення:</p> <p>- внеску вчених у розвиток знань про вищу нервову діяльність (І. П. Павлов, І. М. Сеченов, О. О. Ухтомський та ін.)</p>			
ТЕМА 11. ЕНДОКРИННА СИСТЕМА			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізні змістові лінії
<p>застосовує знання для:</p> <ul style="list-style-type: none"> - профілактики йододефіциту в організмі та інших захворювань, пов'язаних із порушенням функцій ендокринних залоз 	<p>оперує термінами:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ендокринна система, гормони, гомеостаз <p>називає:</p> <ul style="list-style-type: none"> - залози внутрішньої та змішаної секреції; - місце розташування ендокринних залоз в організмі людини; <p>характеризує:</p> <ul style="list-style-type: none"> - нейрогуморальну регуляцію фізіологічних функцій організму; - вплив гормонів на процеси обміну в організмі; <p>пояснює:</p> <ul style="list-style-type: none"> - роль нервової системи в регуляції функцій ендокринних залоз; - роль ендокринної системи в розвитку стресорних реакцій; - значення ендокринної системи в підтриманні гомеостазу й адаптації організму 	<p>Ендокринна система. Залози внутрішньої та змішаної секреції. Профілактика захворювань ендокринної системи. Взаємодія регуляторних систем</p>	<p>Здоров'я і безпека (спрямовує на розуміння учнями:</p> <ul style="list-style-type: none"> - впливу гормонів на процеси обміну речовин в організмі людини; - профілактику йододефіциту в організмі та інших захворювань, пов'язаних із порушенням функцій ендокринних залоз)
Ставлення			

<p>висловлює судження: - щодо значення ендокринної системи для повноцінного функціонування організму людини; робить висновок: - про взаємодію регуляторних систем організму</p>			
ТЕМА 12. РОЗМНОЖЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЛЮДИНИ			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізнi змістові лінії
<p>порівнює: - будову чоловічої та жіночої статевих клітин; застосовує знання для: - запобігання хворобам, що передаються статевим шляхом, та попередження ВІЛ-інфікування</p>	<p>оперує термінами: - ембріональний розвиток, гамети (сперматозоїд, яйцеклітина), запліднення, зигота, вагітність, плацента</p> <p>називає: - функції статевих залоз людини; - первинні та вторинні статеві ознаки людини; - періоди онтогенезу людини; характеризує: - процес запліднення; - розвиток зародка і плода; - розвиток дитини після народження; - функції плаценти; - статеве дозрівання; - <i>вікові періоди індивідуального розвитку людини;</i> - особливості підліткового віку; - захворювання, що передаються статевим шляхом; пояснює: - <i>роль ендокринної системи в регуляції гаметогенезу, овуляції, вагітності, постембріонального розвитку людини;</i> - вплив факторів середовища та</p>	<p>Будова та функції репродуктивної системи. Статеві клітини. Запліднення. Менструальний цикл. Вагітність. Ембріональний період розвитку людини. Плацента, її функції. Постембріональний розвиток людини. Репродуктивне здоров'я.</p>	<p>Здоров'я і безпека (націлює на розуміння учнями необхідності збереження репродуктивного здоров'я молоді та здорового способу життя як необхідної умови народження здорової дитини)</p>

	способу життя батьків на розвиток плода		
Ставлення			
<p>висловлює судження:</p> <ul style="list-style-type: none"> - про необхідність збереження репродуктивного здоров'я молоді; - про залежність розвитку дитини в материнському організмі від здоров'я матері, її поведінки; <p>обґрунтовує судження:</p> <ul style="list-style-type: none"> - про вплив нікотину, тютюнового диму, алкоголю на розвиток плода; <p>оцінює:</p> <ul style="list-style-type: none"> - значення дотримання особистої гігієни юнаками та дівчатами; <p>виявляє ставлення:</p> <ul style="list-style-type: none"> - щодо здорового способу життя як необхідної умови народження здорової дитини 			
УЗАГАЛЬНЕННЯ			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізні змістові лінії
<p>пояснює:</p> <ul style="list-style-type: none"> - як забезпечується цілісність організму людини 	<p>називає:</p> <ul style="list-style-type: none"> - функції, що підтримують цілісність організму; - способи підтримання гомеостазу; <p>характеризує:</p> <ul style="list-style-type: none"> - інтегруючу функцію кровоносної, нервової та ендокринної систем 	Цілісність організму людини. Взаємодія регуляторних систем організму	
Ставлення			
<p>робить висновок:</p> <ul style="list-style-type: none"> - про біосоціальну природу людини 			

9 клас

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів		Зміст навчання	
Вступ			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізнi змістові лінії
<p>практикує: - методи біологічних досліджень у пізнанні окремих явищ живої природи (описовий, експериментальний, моделювання, моніторинг, статистичний — представлення даних);</p> <p>аналізує та порівнює: - біологічні системи, що перебувають на різних рівнях організації;</p> <p>моделює / створює моделі: - простих біологічних систем різних рівнів (наприклад, системи органів людини, угруповання тощо)</p>	<p>оперує термінами: - описовий метод, експериментальний метод, моделювання</p> <p>називає: - основні галузі біології; - рівні організації життя;</p> <p>наводить приклади: - біологічних систем, що перебувають на різних рівнях організації;</p> <p>пояснює: - значення методів біологічних досліджень у пізнанні живої природи; - зв'язок біології з іншими природничими й гуманітарними науками;</p> <p>характеризує: - методи біологічних досліджень (описовий, експериментальний, моделювання)</p>	<p>Біологія як наука. Предмет біології. <i>Основні галузі біології та її місце серед інших наук.</i> Рівні організації біологічних систем. Основні методи біологічних досліджень</p>	
Ставлення			
<p>усвідомлює: відмінність системи від її дискретних елементів та залежність функціонування системи від взаємозв'язків між елементами різних рівнів</p>			
Тема 1. Хімічний склад клітини			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізнi змістові лінії

<p>розпізнає: - приклади органічних речовин за назвами;</p> <p>досліджує / спостерігає: - приклади дії ферментів;</p> <p>розв'язує: - елементарні вправи з молекулярної біології зі структури білків та нуклеїнових кислот;</p> <p>аналізує та порівнює: - структурні рівні організації білків; - властивості органічних молекул</p>	<p>оперує термінами: - полімер, білки, нуклеїнові кислоти, фермент</p> <p>називає: - органічні та неорганічні речовини, що входять до складу організмів; - складові атома (<i>міжпредметні</i>); - типи хімічних зв'язків (ковалентні, йонні, водневі), гідрофобна взаємодія (<i>міжпредметні</i>);</p> <p>описує: - властивості та біологічну роль води, ліпідів, вуглеводів; - будову, властивості та функції білків, структурні рівні організації білків; - будову й функції нуклеїнових кислот;</p> <p>наводить приклади: - продуктів, що містять білки, ліпіди та вуглеводи;</p> <p>пояснює: - <i>необхідність зовнішніх джерел енергії для існування біологічних систем</i>; - роль АТФ у життєдіяльності організмів; - роль білків у життєдіяльності організмів; - роль нуклеїнових кислот у спадковості організмів</p>	<p>Вода та її основні фізико-хімічні властивості. Інші неорганічні сполуки. Органічні молекули. Вуглеводи та ліпіди. Поняття про біологічні макромолекули – біополімери. Білки, їхня структурна організація та основні функції. Ферменти, їхня роль у клітині. Нуклеїнові кислоти. Роль нуклеїнових кислот як носія спадкової інформації. АТФ. Розв'язання елементарних вправ зі структури білків та нуклеїнових кислот</p>	
Ставлення			
висловлює та обґрунтовує судження:			

<p>- про спільність складу та різницю вмісту хімічних елементів у живій та неживій природі;</p> <p>- щодо необхідності різних продуктів харчування в раціоні людини;</p> <p>робить висновок:</p> <p>- про необхідність вживання людиною різноманітних продуктів харчування;</p> <p>- про значення моделювання в розумінні хімічної будови живих організмів;</p> <p>усвідомлює значення:</p> <p>- внеску вчених у розвиток біохімії (І. Ф. Мішер, Ф. Крік, Дж. Уотсон, Р. Франклін та ін.), у тому числі й українських (О. В. Палладін, О. В. Данилевський, Я. О. Парнас)</p>		
--	--	--

Тема 2. Структура клітини

Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізнi змістові лінії
<p>порівнює:</p> <p>- будову клітини прокаріотів й еукаріотів;</p> <p>- будову клітин рослин, тварин, грибів;</p> <p>дотримується правил:</p> <p>- виготовлення мікропрепаратів та розгляду їх за допомогою мікроскопа;</p> <p>- виконання малюнків біологічних об'єктів;</p> <p>спостерігає:</p> <p>- елементи будови клітини на постійних і тимчасових мікропрепаратах;</p> <p>аналізує:</p> <p>- взаємозв'язок між будовою та функціями органел;</p> <p>- взаємозв'язок між будовою та функціями ядра</p>	<p>оперує термінами:</p> <p>- еукаріоти, прокаріоти, віруси, клітинна мембрана, цитоплазма, ендоплазматичний ретикулум, апарат Гольджі, лізосоми, вакуолі, цитоскелет</p> <p>називає:</p> <p>- методи дослідження клітин;</p> <p>- складові цитоплазми;</p> <p>- основні клітинні органели та їхні функції;</p> <p>- основні компоненти та функції ядра;</p> <p>наводить приклади:</p> <p>- про- та еукаріотичних організмів;</p> <p>- рухів клітин і внутрішньоклітинних рухів;</p> <p>розпізнає:</p> <p>- компоненти клітин на схемах та електронних мікрофотографіях;</p> <p>пояснює:</p>	<p><i>Методи дослідження клітин.</i> Типи мікроскопії.</p> <p>Структура еукаріотичної клітини: клітинна мембрана, цитоплазма та основні клітинні органели.</p> <p>Ядро, його структурна організація та функції.</p> <p>Типи клітин та їхня порівняльна характеристика: прокаріотична та еукаріотична клітина, рослинна та тваринна клітина.</p>	

	<ul style="list-style-type: none"> - роль мембран у життєдіяльності клітин; - взаємозв'язок клітини із зовнішнім середовищем; характеризує: <ul style="list-style-type: none"> - хімічний склад клітинної мембрани 		
Ставлення			
застосовує знання: <ul style="list-style-type: none"> - для доказу єдності органічного світу; висловлює судження: <ul style="list-style-type: none"> - щодо ролі клітини як елементарної структурної одиниці живих систем; усвідомлює значення: <ul style="list-style-type: none"> - внеску вчених у розвиток знань про клітину (Т. Шванн, М. Шлейден, К. Гольджі та ін.) 			
Тема 3. Принципи функціонування клітини			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізнi змістові лінії
характеризує: <ul style="list-style-type: none"> - процеси фотосинтезу, клітинного дихання як джерел енергії для клітин; аналізує: <ul style="list-style-type: none"> - вплив зовнішніх факторів на протікання клітинних процесів (зокрема, чим зумовлений зелений колір рослин); порівнює: <ul style="list-style-type: none"> - процеси фотосинтезу та хемосинтезу 	оперує термінами: <ul style="list-style-type: none"> - метаболізм, клітинне дихання, мітохондрії, фотосинтез, пластиди, хемосинтез називає: <ul style="list-style-type: none"> - процеси обміну речовин та енергії, які відбуваються в цитоплазмі клітини; - органели клітини, у яких відбувається дихання та фотосинтез; наводить приклади: <ul style="list-style-type: none"> - процесів розщеплення органічних речовин, що відбуваються в клітині 	Обмін речовин та енергії. <i>Основні шляхи розщеплення органічних речовин в живих організмах.</i> Клітинне дихання. <i>Біохімічні механізми дихання.</i> Фотосинтез: світлова та темнова фаза. Хемосинтез. <i>Базові принципи синтетичних процесів у клітинах та організмах</i>	Здоров'я і безпека (орієнтує на застосування знання про процеси життєдіяльності клітини для мотивації здорового способу життя) Екологічна безпека та сталий розвиток (орієнтує на усвідомлення планетарної ролі фотосинтезу як одного з основних механізмів підтримання гомеостазу в атмосфері)
Ставлення			
висловлює судження:			

<p>- щодо значення процесів фотосинтезу, хемосинтезу, клітинного дихання для забезпечення енергетичних потреб організмів; - щодо планетарної ролі фотосинтезу; застосовує знання про: - процеси життєдіяльності клітини для мотивації здорового способу життя; робить висновок: - про схожість процесів обміну речовин, що відбуваються в клітинах організмів різних груп організмів; - про значення методу моделювання у вивченні клітинних процесів</p>			
Тема 4. Збереження та реалізація спадкової інформації			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізнi змістові лінії
<p>характеризує: - процес транскрипції; - процес біосинтезу білка; - процес реплікації ДНК; - генетичний код та його значення в біосинтезі білків; - взаємозв'язок між будовою та функціями хромосом; - процеси мітозу та мейозу в еукаріотів; - етапи клітинного циклу; - <i>етапи онтогенезу в рослин і тварин;</i> порівнює: - процеси транскрипції та реплікації; - процеси мітозу та мейозу</p>	<p>оперує термінами: - ген, генетичний код, ядро, хромосоми, рибосоми, транскрипція, трансляція, мітоз, мейоз називає: - типи генів; - етапи реалізації спадкової інформації; - фази мітозу та мейозу; - <i>періоди онтогенезу в багатоклітинних організмів;</i> наводить приклади: - застосування принципу комплементарності нуклеотидів</p>	<p>Гени та геноми. <i>Будова генів та основні компоненти геномів про- та еукаріотів.</i> Транскрипція. Основні типи РНК. Генетичний код. Біосинтез білка. Подвоєння ДНК; <i>репарація пошкоджень ДНК.</i> Поділ клітин: клітинний цикл, мітоз. Мейоз. Рекомбінація ДНК. Статеві клітини та запліднення. <i>Етапи індивідуального розвитку.</i> Розв'язування елементарних вправ з реплікації, транскрипції та трансляції</p>	
Ставлення			
<p>робить висновок: - про визначну роль спадкового апарату клітини</p>			
Тема 5. Закономірності успадкування ознак			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізнi змістові лінії
застосовує знання:	оперує термінами:	Класичні методи генетичних	Здоров'я і безпека

<ul style="list-style-type: none"> - для складання схем схрещування; - для оцінки спадкових ознак у родині та планування родини; - для обґрунтування заходів захисту від впливу мутагенних факторів; <p>характеризує:</p> <ul style="list-style-type: none"> - успадкування, зчеплене зі статтю; - мінливість: комбінативну, мутаційну, модифікаційну; - можливості діагностики спадкових хвороб людини; <p>порівнює:</p> <ul style="list-style-type: none"> - модифікаційну та мутаційну мінливість; - успадкування доміnantних і рецесивних ознак; <p>дотримується правил:</p> <ul style="list-style-type: none"> - складання схем родоводів; <p>застосовує знання:</p> <ul style="list-style-type: none"> - для оцінки спадкових ознак у родині та планування родини 	<ul style="list-style-type: none"> - алель, генотип, фенотип, мутація (точкова, хромосомна, геномна), мутаген <p>називає:</p> <ul style="list-style-type: none"> - методи генетичних досліджень; - закони Менделя; - форми мінливості; - мутагенні фактори; - види мутацій; - зчеплення генів у хромосомах; <p>наводить приклади:</p> <ul style="list-style-type: none"> - спадкової мінливості; - неспадкової мінливості; - спадкових захворювань людини; <p>пояснює:</p> <ul style="list-style-type: none"> - поняття: доміnantний та рецесивний алелі, гомозигота, гетерозигота; - значення генотипу й умов середовища для формування фенотипу 	<p>досліджень. Генотип та фенотип. Алелі. Закони Менделя.</p> <p><i>Ознака як результат взаємодії генів.</i></p> <p><i>Поняття про зчеплення генів і кросинговер.</i></p> <p>Генетика статі й успадкування, зчеплене зі статтю.</p> <p>Форми мінливості.</p> <p>Мутації: види мутацій, причини та наслідки мутацій.</p> <p>Спадкові захворювання людини.</p> <p>Генетичне консультування.</p> <p><i>Сучасні методи молекулярної генетики.</i></p> <p>Складання схем схрещування.</p>	<p>(орієнтує на розуміння важливості генетичного консультування та молекулярних методів діагностики задля народження здорових дітей, на глибоке засвоєння впливу на потомство шкідливих звичок батьків: тютюнокуріння, вживання алкоголю, наркотичних речовин)</p>
Ставлення			
<p>висловлює судження:</p> <ul style="list-style-type: none"> - про важливість генетичного консультування та молекулярних методів діагностики в сучасній генетиці; - щодо впливу на потомство шкідливих звичок батьків (тютюнокуріння, вживання алкоголю, наркотичних речовин); <p>усвідомлює значення:</p> <ul style="list-style-type: none"> - внеску вчених у розвиток генетичних знань (Г. Мендель, Т. Х. Морган та ін.), у тому числі й українських (С.М. Гершензон) 			
Тема 6. Еволюція органічного світу			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізнi змістові лінії
<p>характеризує:</p> <ul style="list-style-type: none"> - розвиток поглядів на походження різноманіття живих істот; 	<p>оперує термінами:</p> <ul style="list-style-type: none"> - вид, популяція, еволюція, природний добір, антропогенез 	<p>Популяції живих організмів та їх основні характеристики.</p> <p>Еволюційні фактори. <i>Механізми</i></p>	

<p>порівнює: - географічне й екологічне видоутворення; дотримується правил: - складання елементарних таблиць, схем, що демонструють еволюційний розвиток рослинного й тваринного світу Землі</p>	<p>дає визначення понять: - конвергенція, дивергенція, паралелізм; пояснює: - основні положення сучасної теорії еволюції; - популяцію як елементарну одиницю еволюції; - основні характеристики популяції; - елементарні фактори еволюції; - критерії виду; - способи видоутворення; - докази еволюції; - види природного добору; - різні погляди на виникнення життя на Землі (креаціонізм, спонтанне зародження, біохімічна еволюція, панспермія); - етапи еволюції людини; - різноманіття організмів як <i>результат еволюції</i>; наводить приклади: - адаптації організмів до умов середовища; - викопних організмів різних геологічних епох</p>	<p><i>первинних еволюційних змін.</i> Механізми видоутворення. <i>Розвиток еволюційних поглядів.</i> Теорія Ч. Дарвіна. Роль палеонтології, <i>молекулярної генетики</i> в обґрунтуванні теорії еволюції. Еволюція людини. Етапи еволюції людини. Світоглядні та наукові погляди на походження та історичний розвиток життя</p>	
Ставлення			
<p>висловлює судження: - щодо співвідношення біологічних та соціокультурних факторів у розвитку людини; робить висновок: - про єдність органічного світу, що проявляється через його розмаїття; - про значення моделювання в дослідженні еволюційних процесів різних рівнів;</p>			

усвідомлює значення: - внеску вчених у розвиток еволюційного учення (Е. Геккель, Ч. Дарвін, Ж.-Б. Ламарк та ін.), у тому числі й українських (О. О. Ковалевський)			
Тема 7. Біорізноманіття			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізнi змістові лінії
характеризує: - основні принципи біологічної систематики; аналізує та порівнює: - засоби боротьби із хворобами різної природи (вірусні, бактеріальні, протозойні тощо)	називає: - таксономічні одиниці; - основні групи організмів	<i>Основи еволюційної філогенії та систематики. Основні групи організмів: бактерії, археї, еукаріоти. Неклітинні форми життя: віруси. Огляд основних еукаріотичних таксонів</i>	
Ставлення			
робить висновок: - про єдність органічного світу, що проявляється через його розмаїття; усвідомлює : - значення різних форм життя для збереження здоров'я людини			
Тема 8. Надорганізмові біологічні системи			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізнi змістові лінії
застосовує знання: - про особливості функціонування популяцій, екосистем, біосфери для обґрунтування заходів їх збереження, прогнозування наслідків впливу людини на екосистеми, визначення правил своєї поведінки в сучасних екосистемах; розпізнає: - основні групи організмів за екологічною роллю в мережах живлення екосистем; застосовує знання: - для складання ланцюгів (мереж)	оперує термінами: - екологічний фактор, продуценти, консументи, редуценти, екосистема, трофічний ланцюг (мережа), біосфера називає: - методи дослідження процесів в екосистемах; - екологічні фактори; наводить приклади: - угруповань, екосистем; - пристосованості організмів до умов середовища; - ланцюгів живлення; пояснює:	Екосистема. Різноманітність екосистем. Харчові зв'язки, потоки енергії та колообіг речовин в екосистемах. Біотичні, абіотичні та антропогенні (антропогенні, техногенні) фактори. Стабільність екосистем та причини її порушення. Біосфера як цілісна система. Захист і збереження біосфери, основні заходи щодо охорони навколишнього середовища.	Екологічна безпека та сталий розвиток (орієнтує на розуміння антропогенного впливу на природні екосистеми, значення колообігу речовин у збереженні екосистем, роль заповідних територій у збереженні біологічного різноманіття, рівноваги в біосфері; спрямовує на дотримання екологічної культури в повсякденному житті, участь у природоохоронній

<p>живлення в екосистемах; дотримується правил: - побудови екологічних пірамід різних типів; спостерігає: - дію екологічних факторів на різні групи організмів; аналізує та порівнює: - різні середовища життя; - природні та штучні екосистеми; описує: - антропічний вплив на природні екосистеми; бере участь у природоохоронній діяльності та дотримується екологічної культури в повсякденному житті</p>	<ul style="list-style-type: none"> - структуру екосистем; - взаємодію організмів в екосистемах; - структуру ланцюгів живлення; - правило екологічної піраміди; - значення колообігу речовин у збереженні екосистем; - функціональні компоненти біосфери; - роль заповідних територій у збереженні біологічного різноманіття, рівноваги в біосфері; <p>порівнює:</p> <ul style="list-style-type: none"> - природні та штучні екосистеми; - роль продуцентів, консументів, редуцентів у штучних і природних екосистемах 		<p>діяльності та вияв громадянської позиції в галузі збереження довкілля) Підприємливість та фінансова грамотність (орієнтує на усвідомлення відмінностей між природними та штучними екосистемами за показниками продуктивності й ефективності; спрямовує на усвідомлення економічної оцінки природних екосистем та антропічного впливу на них; спрямовує на дотримання екологічної культури в бізнесі). Здоров'я і безпека (націлює на розуміння наслідків антропічного впливу на природні екосистеми для здоров'я людини; сприяє дотриманню екологічної культури в повсякденному житті, формуванню активної громадянської позиції в галузі збереження довкілля як одного з напрямів боротьби за здоров'я) Громадянська відповідальність (спрямовує на активну участь у природоохоронній діяльності та дотримання</p>
Ставлення			
<p>робить висновок: - про цілісність і саморегуляцію живих систем; - про значення природних угруповань для збереження рівноваги в біосфері; усвідомлює значення: - <i>внеску вчених у розвиток екології (Е. Геккель, Ю. Лібіх, Е. Шелфорд та ін.), у тому числі й українських (М. І. Вернадський);</i> формує громадянську позицію: - в галузі збереження довкілля</p>			

			екологічної культури в повсякденному житті, вияв громадянської позиції в галузі збереження довкілля)
Тема 9. Біологія як основа біотехнології та медицини			
Діяльність (уміння)	Знання	Зміст	Наскрізні змістові лінії
<p>порівнює: - класичні методи селекції із сучасними біотехнологічними підходами</p>	<p>оперує термінами: - біотехнологія, селекція, генетична інженерія, генетично-модифіковані організми</p>	<p>Поняття про селекцію. Введення в культуру рослин. <i>Методи селекції рослин</i>. Одомашнення тварин. <i>Методи селекції тварин</i>. Огляд традиційних біотехнологій. Основи генетичної та клітинної інженерії. Роль генетичної інженерії в сучасних біотехнологіях і медицині. Генетично модифіковані організми</p>	<p>Екологічна безпека та сталий розвиток (орієнтує на розуміння переваг сучасних біотехнологічних підходів над методами класичної селекції; спрямовує на обговорення переваг та можливих ризиків використання генетично модифікованих організмів, моральних і соціальних аспектів біологічних досліджень; на прикладах речовин (продукції), які одержують методами біотехнологій і генної інженерії, демонструє важливість наукоємних технологій у сталому розвитку людства) Громадянська відповідальність (спрямовує на розуміння моральних і соціальних аспектів біологічних досліджень в галузі біотехнології та генетичної інженерії, важливість профілактики упередженого</p>
	<p>називає: - методи селекції; - завдання та основні напрями сучасної біотехнології; - методи сучасної біотехнології; - можливості діагностики спадкових хвороб людини; пояснює: - переваги та можливі ризики використання генетично модифікованих організмів; наводить приклади: - речовин (продукції), які одержують методами традиційних біотехнологій; - речовин (продукції), які одержують методами генної інженерії</p>		
Ставлення			
<p>застосовує знання для оцінки: - можливих позитивних і негативних наслідків застосування сучасних біотехнологій; висловлює судження: - щодо можливості використання генетично модифікованих організмів; - щодо моральних і соціальних аспектів біологічних досліджень</p>			

		<p>ставлення до сучасних технологій)</p> <p>Здоров'я і безпека (орієнтує на розуміння сучасних технологій у галузі діагностики та корекції спадкових хвороб людини; можливих позитивних і негативних наслідків застосування сучасних біотехнологій, генетично модифікованих організмів)</p> <p>Підприємливість і фінансова грамотність (орієнтує на розуміння переваг сучасних біотехнологій над класичними методами селекції; значення для підприємницької діяльності сучасних наукоємних технологій, зокрема, в діагностиці та корекції спадкових хвороб людини, у використанні генетично модифікованих організмів та речовин (продукції), які одержують методами генної інженерії)</p>	
Узагальнення			
Діяльність (уміння)		Знання	
характеризує: - основні загальні властивості живих систем		оперує термінами: - система	
Зміст		Наскрізнi змістові лінії	
Ставлення		Основні загальні властивості живих систем	
робить висновок:			

- про єдність живих систем різних рівнів		
--	--	--